

De Zweedse desillusie

De Zweedse modeconomie is in de problemen geraakt. De economische opleving na devaluaties van de Zweedse kroon in 1981 en 1982 is ten einde. Het economische beleid van de achtereenvolgende sociaal-democratische regeringen combineerde een marktconform industriebeleid waarin geen plaats was voor steun aan noodlijdende bedrijven, met een succesvol werkgelegenheidsbeleid. De overheidsschuld werd weggewerkt. Deze combinatie van beleidselementen kreeg de steun van zowel werkgevers als werknemers. De werkgevers kregen door de devaluaties een goede concurrentiepositie op de wereldmarkt, die nog werd ondersteund door een vaste wisselkoers ten opzichte van een mandje valuta's waarin de (dalende) dollar een groot gewicht heeft. De vakbonden konden instemmen met het saneringsbeleid, omdat werkgevers, de overheid en zichzelf bereid bleken eendrachtig samen te werken om de ontslagen werknemers via omscholing of tijdelijk werk aan een nieuwe baan te helpen. Geholpen door de internationale conjunctuur en het krappe budgettaire beleid bleek het mogelijk een zeer lage werkloosheid te paren aan een gematigde inflatie. Vooral het werkgelegenheidsbeleid raakte door het succes van de Zweedse economie in de mode. Nu blijkt echter dat ook de Zweedse economie niet eeuwig als ideaalbeeld kan blijven dienen. De krappe arbeidsmarkt heeft uiteindelijk toch een loon-prijsspiraal in gang gezet.

De aanleiding voor de politieke en economische crisis die in Zweden is uitgebroken, zijn de loononderhandelingen. Het vrijwel ontbreken van werkloosheid heeft de vakbonden in een bijzonder sterke positie gebracht. Ze kunnen vragen wat ze willen en de werkgevers betalen. Na een staking van drie weken is met de banken een loonstijging van 13% overeengekomen. Ook in andere sectoren van de economie zijn looneisen gesteld van meer dan 10%. De stijging van de arbeidsproductiviteit is hiermee in schril contrast; die ligt rond de 2%. De Zweden zetten de stijging van hun beschikbare inkomen onmiddellijk om in consumptiegoederen. Ze sparen niet. De industrie draait op volle toeren, zodat de loonstijging die uitkomt boven de stijging van de arbeidsproductiviteit geheel tot uitdrukking komt in inflatie en in een verslechtering van de handels- en dienstenbalans. De hoge rente remt de bestedingsdrift nauwelijks af.

Is het Zweedse Model mislukt? Voor een deel kunnen de problemen op de arbeidsmarkt worden verklaard uit het ontbreken van economische prikkels. De hoge marginale belastingtarieven kunnen de Zweden ervan weerhouden meer dan een part-time baan te nemen. Door de uitstekende sociale voorzieningen is er geen reden om zelf te sparen. De grote mate van inkomensnivellering heeft mogelijk een negatieve invloed op de arbeidsproductiviteit. Er is weinig reden om harder te werken of voor een hogere opleiding te kiezen.

Naast het gebrek aan economische prikkels is de invloed van de Zweedse vakcentrale van groot belang voor de uitkomst van het economische proces. Er is een groot verschil tussen de rol die de Zweedse vakcentrale speelt in de economische politiek en de rol van bijvoorbeeld de Nederlandse vakcentrales. De vakcentrale, waarin 80% van de werknemers is georganiseerd, heeft een belangrijke invloed op de machtige sociaal-democratische partij van de demissionaire premier

Carlsson. Indirect is de vakcentrale medeverantwoordelijk voor het ondernemingsbeleid door zeggenschap over de werknemersfondsen (in centrale fondsen ondergebrachte winstuitkeringen van bedrijven in de vorm van aandelen, beheerd door werknemers i.c. vakbondsbestuurders).

De invloedrijke en verantwoordelijke positie van de Zweedse vakcentrale lijkt geheel in strijd met de hoge looneisen. Geheel anders dan in Nederland, waar de vakbonden loonmatiging bijna even hoog in het vaandel hebben staan als de werkgevers, gelden voor de Zweedse vakcentrale de inflatoire impulsen, de verslechtering van de concurrentiepositie en het daarmee gepaard gaande verlies aan werkgelegenheid, nauwelijks als argumenten. Hoe is dit merkwaardige verschil te verklaren? Allereerst zijn noch de werkgevers, noch de werknemers bereid het verlies in reëel inkomen respectievelijk winst te nemen om de loon-prijsspiraal te doorbreken. Voor de vakbonden is het onaantrekkelijk om niet minimaal prijscompensatie te eisen en daarmee de steun van de achterban te verliezen. Bovendien staat er niets tegenover. De werkloosheid is al zo laag dat door loonmatiging geen extra mensen aan werk worden geholpen, want die zijn er niet. Hier geldt een vooral psychologisch verschil met Nederland. Ook in Nederland dreigt, ondanks de grote groep langdurig werklozen, schaarste op de arbeidsmarkt te ontstaan. De werklozen maken echter wel zichtbaar wat excessieve loonstijgingen in het verleden voor gevolg hebben gehad. In Zweden daarentegen wordt 3,5% van de beroepsbevolking, die tegen de geldende lonen niet productief genoeg is, door de overheid tewerkgesteld. Nu kan men zich daarmee nog geruststellen, maar als de economische malaise doorzet en de werkloosheid stijgt, kan dat voor de Zweedse overheid en de Zweedse economie weleens een onmogelijke opgave worden.

Het inbouwen van meer economische prikkels, zoals de voor 1991 geplande verlaging van de hoogste belastingtarieven, kan wellicht een bijdrage leveren aan het vergroten van de economische groei en het verminderen van de krapte op de arbeidsmarkt. In hoeverre dit soort maatregelen helpt is echter moeilijk te zeggen, omdat niet duidelijk is of een minder gelijkmatige inkomensverdeling inderdaad van invloed is op het economische gedrag. Het is daarom van belang dat de vakbonden het nut gaan inzien van een gematigde loonkostenontwikkeling. Werkloosheid kan hierbij helpen. Het zorgt voor lagere looneisen, zodat de inflatie vermindert en de concurrentiepositie van Zweden op de wereldmarkt verbetert. Werkloosheid zou echter wel een bitter medicijn zijn voor een maatschappij die zoveel belang hecht aan volledige werkgelegenheid. De Zweedse vakcentrale zou daarom het Nederlandse Model eens moeten komen bestuderen. In ons land is de les van een te snelle loonstijging geleerd ten koste van veel langdurig werklozen. Misschien zijn het er genoeg om ook de Zweden te overtuigen.

D.E. Ernste